

Egység a sokszínűségben

Mészáros Ádám*

DOI: 10.21549/NTNY.33.2021.2.5

K. Nagy, E. & Simándi, Sz. (Ed.) (2019). *Értékek a neveléstudományban. Válogatás a Pedagógiai Szakbizottság tagjainak a munkáiból. Magyar Tudományos Akadémia Miskolci Területi Bizottsága. Eger: Líceum kiadó.*¹

A kötet címe már önmagában is többszörösen gondolatébresztő. Értékek, írják a szerkesztők, tehát értéktárat, kincsestárat vár az olvasó. Minek az értéktárat? A neveléstudományét, szól az egyszerű válasz, de ahogyan arra Kozma Tamás tanulmányában részletesen rámutat, ez egyáltalán nem egyértelmű fogalom. Számos *paradigmát* (természettudományos, társadalomtudományos és bölcsészeti *paradigmát* is) magába foglaló tudományterületről van szó (Kozma, 2013). Németh András is részletesen foglalkozott a neveléstudomány fejlődésével, a különböző tudományfilozófiai irányzatok hatásával térben és időben részletesen vizsgálva a neveléstudomány alakulását, fejlődését. Fontos megállapítása, hogy a pedagógiai gyakorlat elemzésében

a legkülönbözőbb megközelítési módok és nézőpontok szükségesek (Németh, 2013). Ezt jelzi az is, amit a szerkesztők a kötet előszavában megfogalmaznak. A neveléstudomány sokrétű, szerteágazó terület, de a szerkesztők arra törekedtek, hogy egy csokorba gyűjtsék a szerzők munkájának eredményét.

A szerzők az MTA Miskolci Területi Bizottság Pedagógiai Szakbizottságának tagjai, az Eszterházy Károly Egyetem oktatói, kutatói és az Egyetem Neveléstudományi Doktori Iskolájának doktoranduszai, illetve doktorjelöltjei. Az írások valódi tudományos körképet jelentenek, több témacsoportot felölelve mutatják be a kutatókat foglalkoztató kérdéseket, illetve azokat a kihívásokat, amelyekkel a neveléstudománynak az információs társadalom korában szembe kell néznie. A szerkesztők három tematikus egységbe rendezték a kötetet alkotó tizenhárom tanulmányt, ezek: 1. Pedagógusok – tanulók; 2. Informatikai gondolkodás – médiatudatosság; 3. Nevelés – művelődés – közművelődés. A három tematikus egység jól mutatja, hogy a főbb kutatási irányzatokat, paradigmákat átfogó, komplex műről van szó. Nem csupán a témák, maguk a tanulmányok is sokszínűek és változatosak. Mind terjedelmüket, mind a témakifejtés mélységét tekintve különböző, de egyenként, önmagukban is értékes írásokat vehet kézbe az olvasó.

K. Nagy Emese A tanulói státuszhelyzet összetettsége című írása a tanulói státuszkezelést és a Komplex Instrukciós Program filozófiáját mutatja be. Ennek lényege az, hogy az egyes tanulócsoportokban a kialakult tanulói hierarchia határozza meg a tanulói eredményességet. Ezt a kialakult státuszrendszert azonban megfelelő pedagógiai módszerekkel meg lehet változtatni, így emelve az alacsony státuszú tanulók motivációját, majd pedig a státuszát is. A program működtetésével tehát pozitív változások következnek be a tanulócsoportban.

* Levéltáros, Magyar Nemzeti Levéltár Heves Megyei Levéltára és doktorjelölt, Eszterházy Károly Egyetem Neveléstudományi Doktori Iskola: meszaros.adam@mnl.gov.hu

1. A kötet online elérhető a <http://publikacio.uni-eszterhazy.hu/5287/> weboldalon.

Különös figyelmet szentel a hátrányos helyzetű tanulók tanórai megnyilvánulásainak, s fontos megállapítást tesz arról, hogy az alacsony státuszhelyzet nyomán a tanulók kevesebbet beszélnek és tevékenykednek, míg a magasabb státuszhelyzetben lévők többet, ami összefügg a tanulmányi teljesítményükkel is. Így a sikeres és folyamatos státuszkezelés javítja a tanulói teljesítményt is.

Pálfi Dorina tanulmánya (A pedagógusok státuszkezelésre való felkészítésének nehézségei a tréneri tapasztalatok tükrében) szintén a státuszkezeléssel foglalkozik, de nem a tanuló, hanem a pedagógus oldaláról, még pontosabban a pedagógusokat képző trénerek által szerzett tapasztalatok oldaláról. Kiemeli, hogy a pedagógusok nem értik pontosan a státuszkezelés szerepét, célját és egyszerűen dicsérgetésnek tekintik azt. Összevetve a KIP alapvető filozófiájával, illetve K. Nagy Emese imént bemutatott tanulmányával jól láthatóvá válik, hogy a tanuló státuszhelyzete nagymértékben befolyásolja a tanulói eredményességet, s a tudatos státuszkezeléssel, azaz a tanulói státusz emelésével pozitívan lehet befolyásolni a tanulási folyamatot. A tanulmány arra mutat rá, hogy a pedagógusok éppen ennek fontosságát nem értik. A szerző javaslatokat fogalmaz meg a pedagógusok tudásgyarapítására vonatkozóan, illetve kijelöli a további kutatások lehetséges irányát.

A harmadik tanulmány Urbán Péter írása, amelynek címe: Szervezeti kultúra a tanítási órán. Szerzője arra a kérdésre keresi a választ, hogy a modern szervezetfejlesztésre, a szervezeti kultúrára vonatkozó kutatások eredményei hogyan, milyen módon használhatók fel a tanítási óra során, annak tervezésekor, valamint az értékelés folyamatában. Mindehhez a szervezeti kultúra fogalmából indul ki, s ennek keretében bizonyítja be, hogy a tudatos, a szervezeti kultúra témakörével kapcsolatos eredmények ismeretére alapozott tervezés egyértelműen hozzájárul a rövidtávú, tanórai és a hosszútávú célok eléréséhez. Kiemeli, hogy megfelelő szervezés esetén a csoport és az egyén céljai egybeesnek, ezzel pedig elérhetővé válik a még jobb eredmény. Ugyanakkor rámutat, hogy ez a tanár és a diák oldaláról is kockázat- és konfliktusvállalást kíván meg.

A blokk zárótanulmánya Juhász Ibolya munkája, amely a Kutatás a reflektív gondolkodásról és gyakorlatáról a korai fejlesztő gyógypedagógusok és társszakmák tevékenységében címet viseli. Egy rendkívül kis elemszámú mintán végzett kutatás módszereit, hipotéziseit és eredményeit mutatja be. Rámutat, hogy a többségi pedagógusok és gyógypedagógusok reflektív gondolkodása és reflexiós módszerei eltérnek, de a reflektivitást tanulhatónak tartja. A kutatás eredményei szerint a gyakorlatban töltött évek számával a reflektivitás szintje is növekszik. A recenzens vitathatónak tartja azt a megállapítást, hogy a pedagógusok többsége csak utólagosan készítene reflexiókat, órák közben pedig szinte soha nem készülnek feljegyzések, szemben a gyógypedagógusokkal. Nem vitatjuk a kutatás eredményeit, de kérdéses, hogy ez a teljes populációra érvényes-e. Maga a szerző is megjegyzi, hogy általános(-abb) érvényű következtetések megfogalmazásához nagyobb mintára lenne szükség. Munkája és témája érdekes, de fogalomhasználata helyenként kissé homályos, eleve ismertnek tekint olyan információkat, amelyekkel nem feltétlenül rendelkezik az olvasó.

Informatikai gondolkodás – médiatudatosság címet viselő blokk első tanulmánya Faragó Boglárka Médiahasználat – kognitív- és érzelmi hatások című írása. A tanulmány a modern médiakörnyezet érzelmi és kognitív hatásait tekinti át különös tekintettel az impulzivitásra és a végrehajtó funkciókra. Egyrészt áttekinti a korábbi kutatásokat, illetve azok eredményeit, másrészt egy új vizsgálatot mutat be, amelyből megismerhető az IKT-eszközökre hagyatkozás és az *impulzivitás* kapcsolata. Felidézi, hogy a korábbi kutatások kimutatták az *impulzivitás* és a *multitasking* közötti kapcsolatot, ugyanakkor felveti, hogy a kapcsolat iránya nem egyértelmű. Azaz kérdéses, hogy a tudatos IKT-használat hiánya és a gyakori *multitasking* növeli-e az *impulzivitást*, vagy az eleve az *impulzív* személyek használják még inkább az IKT-eszközöket. Felhívja a figyelmet arra is, hogy napjaink médiakörnyezete a megfelelő önkontroll fejlesztésének hiányában komoly problémákat, teljesítményromlást eredményezhet. Megállapításai akár a napi pedagógiai gyakorlatban is jól használhatók, fontosak. Legfontosabb

megállapításai közé tartozik, hogy a jelenlegi médiakörnyezetben szükség van a végrehajtó funkciók *tréningjére*. Tudatos fejlesztés szükséges annak érdekében, hogy a média- és IKT-használatot kontrollálni képes fiatalokat neveljünk, s az IKT-használatot adaptívá tegyünk.

Habos Dorottya A médiatudatosságra nevelés és a digitális kompetencia fejlesztésének jelentősége az iskolában címmel készítette el tanulmányát. Az általa vizsgált kérdés rendkívül aktuális: a médiatudatosság és a digitális kultúra fejlesztése az elmúlt évtizedekben egyértelműen az érdeklődés középpontjába került. Polónyi István például rámutat arra, hogy az IKT-eszközök szerepe a mindennapokban folyamatosan növekszik, de a köznevelés még nem képes ezt megfelelően felhasználni a hatékony, önálló tanulás fejlesztése érdekében (Polónyi, 2017). A felvetett kérdések izgalmasak és hasznosak. A szerzőnek érdemes lett volna Szűts Zoltán munkásságát, írásait is felhasználnia, vizsgálnia (lásd például Szűts, 2018), illetve Herzog Csilla kifejezetten a médiatudatossággal kapcsolatos iskolai nevelésre reflektáló írását (Herzog, 2016) is célszerű lett volna megemlíteni. A tanulmány összességében érdekes és gondolatébresztő. Jól és pontosan mutat rá arra, hogy a médiatudatosságra nevelés rendkívül fontos. Teljes mértékben támogatható az a gondolata, hogy a médiatudatosságra nevelésnek meg kellene jelennie a tanárképzésben és -továbbképzésben. Ugyanakkor a tanulmányból hiányoznak azok a konkrétumok, cselekvési javaslatok, amelyek az elméleti problémafelvetés síkjáról a konkrét cselekvés szintjére emelnék azt.

Csernai Zoltán írása a harmadik ebben az egységben (Az informatikai gondolkodás helye a kompetenciák rendszerében). Témája aktuális, hiszen a 21. század és a 4. ipari forradalom által támasztott új kihívásokra adott válaszokat vizsgálja, s vállalt célja az, hogy (1) tisztázza a témában bizonytalanul használt fogalmakat, például az informatikai gondolkodás, a digitális kompetencia és az algoritmikus gondolkodás fogalomhasználatának problémáit, és (2) hogy ezek fejlődéstörténetét mutassa be. Kihívásnak tekinti például azt, hogy századunkban a tudásról egyre inkább a kompetenciákra helyeződött a hangsúly, így a munkaerőpiacon teljesen új igények fogalmazódnak meg. Válaszként pedig az *interdiszciplináris* gondolkodás fejlesztését emeli ki. Értékes tanulmányról van szó, mely széles hazai és nemzetközi szakirodalmi bázison nyugszik, azonban a szerző néhány szerkesztési hibát is elkövetett. Például hivatkozik Sántha Kálmán művére, azonban annak az irodalomjegyzékben nincs nyoma, így az írás csak akkor lenne azonosítható, ha Sántha Kálmán 2014-ben írt valamennyi tanulmányát áttekintené az olvasó. Érdekes lesz olvasni a tanulmány – remélhetőleg elkészülő – továbbgondolását, amely a NAT 2020 fogalom- és tartalomrendszerében helyezi el a kérdést.

A tematikus egységet egy rövid háromszerezős írás zárja, amely a Jellemezhető-e a tanulás hatékonysága EEG regisztrátummal? címet kapta. Kvaszingerné Prantner Csilla, Antal Károly és Emri Zsuzsanna egy olyan kutatás ismertető jellegű leírására vállalkozott, amely még korai szakaszában van. Az agyi elektromos tevékenység, az idegsejtek működése által kiváltott elektromos jelenségek vizsgálata kifejezetten érdekes téma, a tanulási folyamatok, a tanulási eredmények fejlesztése szempontjából a kutatás későbbi eredményei még hasznosak lehetnek. Az világos, hogy az idegtudományi ismeretek segíthetik a tanulási folyamatok megértését, s erre igyekeztek felhívni a figyelmet a kutatók, de a beszámoló túl rövid ahhoz, hogy valódi válaszokat kapjunk. A kutatás részleteiről alapvetően keveset tudunk meg. Egyetemi hallgatók körében végeztek méréseket szöveg-olvasás, számolás és relaxációs tevékenység során. A tanulmányból nem derül ki, hogy hány egyetemi hallgatóról és milyen szakosokról, milyen neműekről van szó. Mindezek pedig elengedhetetlenül szükségesek lennének ahhoz, hogy pontosabb képet kapjunk a vizsgálatról.

A kötetet a Nevelés – művelődés – közművelődés címet viselő tematikus egység zárja. Antal Éva Mary Wollstonecraft a természetes (úri)nőnevelésről című írása nyitja ezt a blokkot. A tanulmányban a szerző Mary Wollstonecraft két 18. század végi – magyarul nem olvasható – nevelésfilozófiai művének elemzésére vállalko-

zik. Wollstonecraft Rousseau-t és Locke-ot idézi, és az ő műveikhez fűzi gondolatait, így a nőnevelés kérdését a férfiak világában, a fiúk neveléséről szóló gondolatok rendszerében igyekszik elhelyezni. Antal Éva színvonalas tanulmányában először bemutatja a szerző munkásságát, felveti a főbb (nevelés)filozófiai kérdéseket, majd a Gondolatok a leányok neveléséről (Thoughts on the Education of Daughters, 1787) és az Eredeti történetek (Original Stories, 1788) című művek elemzésére tér át. Gondosan kidolgozott munkájában Antal Éva bemutatja, hogy a korai művekben Wollstonecraft még igyekszik megfelelni a kor nőideáljának, az úrnő neveléséről gondolkodik, egyértelműen felfedezhető gondolatai mögött például Locke hatása, később azonban már az elnyomott, korlátok közé szorított női szerepek legfőbb kritikusává válik. Mary Wollstonecraft életművével foglalkozni már csak azért is fontos, mert Kéri Katalin gondolatait idézve olyan szerzőről van szó, aki jelentős hatást gyakorolt a kontinens gondolkodóira (Kéri, 2018).

A bölcsészeti kar létjogosultsága és a kart ért kritikák az elsődleges források tükrében a Pozsonyi Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetemen című tanulmányt Hüber Gabriella Margit jegyzi. Az írás nagy erénye, hogy elsődleges források bázisán alapul, így a korábban feltáratlan források felhasználásával új megállapításokat tesz. Vállalt célja az, hogy a feltáratlan források elemzésével új megvilágításba helyezze a kar történetét. Fontos, hogy bemutatja a kar megalapításának történetét, illetve részletesen elemzi Kornis Gyulának a kar szerepéről szóló előadását. Az előadást elemezve Hüber Gabriella is megerősíti, hogy a bölcsészettudományok nélkül a természettudományok megértése is lehetetlen, illetve hangsúlyozza, hogy Kornis vélekedése szerint a filozófiai gondolkodás minden tudomány alapja. A szerző azonban nem éri be ennyivel, hanem a szellemtörténet kontextusában vizsgálja a bölcsészeti kar létrejöttét, az azzal kapcsolatos vitákat és a kar szerepét. Felveti például, hogy az alapítók azért a bölcsészeti kar megnyitását tartották a legkézenfekvőbbnek, mert ennek a felállítása volt a legolcsóbb. Jankovich Béla kultuszminiszter azonban elutasította a javaslatot, mert az orvosi kar létrehozását fontosabbnak vélte. Ez a vita rámutat például arra, hogy az egyes karokat a kormányzat hogyan rangsorolta, de arra is, hogy az egyetem vezetésének érvei között is az olcsóság volt a döntő, kevésbé fontosak a szakmai érvek. Kitér a kezdés évében működő tanszékekre, a professzorok és stúdiók ismertetésére is. Az elméleti és a szellemtörténeti részeket másodlagos források alapján tárja fel a szerző, míg az elsődleges forrásoknál a klasszikus forráselemzést és a forráskritika módszerét alkalmazza. A tanulmány érdekes és aktuális témát jár körül, hiszen a bölcsészképzést, a bölcsészeti karok tevékenységét még ma is számos vita övezi. Minderről terjedelmi okokból kevésbé szólhatunk, de érdemes elolvasni Bánki Évának a bölcsészképzésről szóló gondolatait (Bánki, 2020).

Az egység harmadik írása Oszlánczi Tímea műve (A magyarországi közművelődési intézmények feltételrendszere a statisztikák mentén). A szerző a hazai közművelődési intézményrendszerrel foglalkozik a 2018-ban megjelent EMMI-rendelet (20/2018. (VII. 9.) EMMI rendelet) előtti időszakból, hiszen ez a jogforrás korszakhatárt jelent a területen, ugyanis meghatározza a közművelődési intézmények működésének minimális személyi feltételeit. E rendelet teljesíthetősége szempontjából viszont fontosnak látja az előzmények feltárását. Tanulmányának megírásához a kulturális statisztikai adatbázist hívta segítségül, hiszen a közművelődési intézmények éves statisztikai adatszolgáltatása teszi lehetővé, hogy megismerjük ezek infrastrukturális és személyi hátterét. Az infrastrukturális és tárgyi feltételek vizsgálata során megállapítja, hogy a területen folyamatos fejlődés figyelhető meg, azonban a rendeletben megfogalmazott feltételek tényleges megvalósulására kevés az esély. Ennek egyik okát abban látja, hogy bár összességében fejlődés figyelhető meg, az egyes földrajzi területek, régiók fejlettsége igen eltérő. Vannak teljesen új, de rendkívül leromlott állapotú épületek is, így az infrastrukturális háttér közel sem egységes. Mindez lényegében csak attól függ, hogy hol tudtak megfelelő pályázati forrást szerezni a fejlesztésekhez. A tanulmány részletes és informatív, rendkívül fontos témát jár körül.

Rakusz Márta és Simándi Szilvia Közösségi művelődés időskorban – két jó gyakorlat Felsőtárkányból című tanulmánya rövid elméleti bevezetővel tisztázza az időskori művelődés okait, motivációját, valamint főbb alapelveit. Ezt követően példát mutatnak be arról, hogy hogyan lehet az időseket bevonni a művelődésbe, a közösségi életbe. Felsőtárkány több szempontból is sajátos helyzetben lévő település, mert egyrészt nem jellemző rá az elöregedés, másrészt viszont igen aktívan őrzik a néphagyományokat, jórészt az idősebb korosztály bevonásával. A ragadványnevek és régi fotók gyűjtése nyomán létrejött „falu családfája” mellett a Tájház közösségi berendezése a két gyakorlati példa arra, hogy az idősek aktív részvételével a közösségi élet és a hagyományörzés könnyen fellendíthető. A Tájház a jó példa arra, hogy közösségi összefogással lehetett megteremteni a hagyományörzés színhelyét, hiszen a berendezési tárgyakat és az állandó kiállítások anyagát is az idősek gyűjtötték össze. A tanulmány kiegyensúlyozottan mutatja be az elmélet és az abból következő gyakorlat egységét.

A kötetet Gortva János írása zárja (A Pásztói Állami Polgári Fiúiskola szerepe a régió és a település életében 1895 és 1920 között). A témaválasztás jól illeszkedik az elmúlt évtizedek neveléstörténeti, iskolatörténeti kutatásaihoz, mely egy különleges, a magyar iskolarendszerben új, s sok vitát kiváltó (lásd például Nóbik, 2010) intézménytípus történetét és szerepét vizsgálja elsődleges források alapján. A szerző ehhez két forráscsoportot, a helyi sajtót és az iskolai értesítőket használja fel. A témát alaposan, sokoldalúan, elemző módon tárja fel az átgondolt, világos szerkezetű írás. A szerző igazolja, hogy a helyi sajtó és az iskola élete számos ponton összefonódott, és azt is, hogy az iskola léte jelentősen hatott a település életére. Forrásanyaga jórészt feltáratlan. A tanulmányban is használt forrásanyag adja Gortva János azóta megvédett doktori disszertációjának gerincét is, a disszertációban kifejtett megállapítások egyfajta esszenciáját nyújtja a jelen kötetben megjelent írása.

A 188 oldal terjedelmű, 13 tanulmányt tartalmazó kötet tehát rendkívül sokszínű és összetett, kiváló metaszetét adja a neveléstudomány számos részterületén folyó aktuális kutatásoknak. Érdekes és hasznos olvasmány lehet mindazok számára, akiket érdekelnek a neveléstudomány különböző területein felvetődő kutatási témák és problémák.

Irodalom

1. Bánki, É. (2020). A bölcsészképzésről. *Újnautilus Irodalmi és Társadalmi Portál*. <http://ujnautilus.info/a-bolcseszkepzesrol> (2020. 11. 08.)
2. Herzog, Cs. (2016). A médiatudatossággal kapcsolatos nevelés iskolai gyakorlata – dokumentumelemzés. *Edukacja Technika Informatyka*, 1, 269–279.
3. K. Nagy, E. & Simándi, Sz. (Ed.) (2019). *Értékek a neveléstudományban. Válogatás a Pedagógiai Szakbizottság tagjainak a munkáiból. Magyar Tudományos Akadémia Miskolci Területi Bizottsága*. Eger: Líceum kiadó.
4. Kéri, K. (2018). *Lánynevelés és női művelődés az újkori Magyarországon*. Pécs: Kronosz kiadó. <http://real.mtak.hu/91447/>
5. Kozma, T. (2013). Pedagógiából neveléstudomány. *Neveléstudomány: Oktatás – Kutatás – Innováció*, 1(1), 91–105.
6. Németh, A. (2013). A neveléstudomány főbb fejlődésmodelljei és tudományos irányzatai. *Neveléstudomány: Oktatás – Kutatás – Innováció*, 1(1), 18–63.
7. Nóbik, A. (2010). A polgári iskola és a polgári iskolai tanárképzés 1928 előtt. In Kiss, R. K. & Vajda, T. (Ed.), *Az Állami Polgári Tanárképző Főiskola története (1928–1947)* (pp. 11–32). Szeged: Belvedere Meridionale.
8. Polónyi, I. (2017). A válasz: az IKT az iskolában – de mi volt a kérdés? *Educatio*, 26(2) 257–271.
9. Szűts, Z. (2018). *Online: Az internetes kommunikáció és média története, elmélete és jelenségei*. Budapest: Wolters Kluwer.